

بررسی میزان باقیمانده حشره کش دیازینون در محصول گیلاس عرضه

شده در میدان میوه و تره بار مرکزی استان تهران

Determination of Diazinon residue levels on Cherry, *Cerasus avium* supplied to Tehran central fruit and vegetable market

مینا عسگری^۱، محسن مروتی^{۲*} و سهراب ایمانی^۳
Mina Askari¹, Mohsen morowati^{2*} and Sohrab Eimani³

۱- کارشناس ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرمسار

۲- دانشیار، بخش تحقیقات آفت کش ها، موسسه تحقیقات گیاهپزشکی کشور

۳- عضو هیات علمی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران

1- M.Sc student, Islamic Azad University at Garmsar.

2- Associate Professor, Iranian research Institute of Plant Protection.

3- Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran.

* نویسنده مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: m_morowati@yahoo.com

(تاریخ دریافت: ۹۲/۸/۲۱ - تاریخ پذیرش: ۹۳/۶/۲۴)

چکیده

عدم اعتماد و اطمینان به مهندسی ژنتیک و محصولات تراریخته و دیگر فناوری های نوین و کمتر شناخته شده توسط مدیران، با وجود کشت بیش از ۱۷۰ میلیون هکتار محصولات تراریخته در دنیا موجب استمرار استفاده از روش های تولید غذا با تکیه بر مصرف از آفت کش های شیمیایی خطرناک شده است. به منظور تعیین باقیمانده حشره کش دیازینون تعداد چهل نمونه گیلاس از میدان مرکزی میوه و تره بار تهران که از پنج شهر مختلف لواسان، شهریار، قزوین، مشهد و ارومیه که قطب تولید گیلاس در ایران هستند، طی مدت معینی در ماه های خرداد و تیر سال ۹۰ تهیه شده و به آزمایشگاه انتقال داده شدند. جهت استخراج نمونه ها از روش استاندارد کچرز استفاده شد. پس از استخراج نمونه ها، جهت اندازه گیری دیازینون از دستگاه کروماتوگراف گازی-طیف سنجی جرمی استفاده شد و مقادیر به دست آمده با حداکثر میزان مجاز ملی باقیمانده آفت کش ها مقایسه شد. نتایج نشان داد که ۱۰ درصد نمونه های مورد آزمایش دارای آلودگی بالاتر از حد مجاز به دیازینون بودند (MRL = ۰/۵ میلی گرم بر کیلوگرم) که شامل چهار نمونه از مشهد (۰/۳ میلی گرم بر کیلوگرم) و لواسان (۰/۲۹ میلی گرم بر کیلوگرم) بودند و مابقی ۹۰ درصد از نمونه ها بدون باقیمانده قابل ردیابی دیازینون بودند. نتایج به دست آمده می تواند در برنامه ریزی های استفاده و کاربرد آفت کش ها در مناطق پر خطر کشور در آینده استفاده شود.

واژه های کلیدی

باقیمانده دیازینون
روش جدید استخراج کچرز
کروماتوگرافی گازی
اسپکتروسکوپی جرمی
گیلاس

مقدمه

تا اواخر سال ۲۰۱۲ میلادی چیزی در حدود ۱۷۰/۳ میلیون هکتار از زمین‌های کشاورزی در دنیا به کشت محصولات تراریخته اختصاص یافته که ۶۴ میلیون هکتار آن به گیاهان تراریخته مقاوم به آفت‌ها اختصاص دارد (Adeli and Ghareyazi 2012). بدین ترتیب با کاشت این نوع محصولات و با استفاده از استراتژی استفاده از گیاهان مقاوم به آفت‌ها، مصرف آفت‌کش‌های شیمیایی به طور چشمگیری کاهش پیدا کرده و این گونه محصولات فاقد هرگونه باقیمانده سموم بوده و ضمن تضمین سلامت مصرف‌کننده، از بازار به نسبت مناسبی چه در داخل و چه برای صادرات نیز برخوردار خواهند بود. دو نکته در عدم استفاده از محصولات تراریخته قابل تأمل است، اول این‌که تاکنون هیچ مدرک و سندی مبنی بر وجود اثرهای سو بر انسان و محیط زیست در محصولات تراریخته ارائه نشده است، و دوم این‌که عدم کشت محصولات تراریخته به منزله ادامه کشت محصولات حساس به آفت‌ها است که موجب استمرار مصرف آفت‌کش‌های شیمیایی خطرناک می‌شود. موادی که خطرناک بودن آن‌ها چه برای انسان‌ها و چه برای محیط زیست با پژوهش‌های بیشماری به اثبات رسیده است. براساس آمار منتشر شده از طرف سازمان خواربار و کشاورزی (FAO) میانگین خسارت وارده از طرف آفت‌ها به محصولات کشاورزی به طور تقریبی ۴۰ درصد است و برای مبارزه با آفت‌ها از شیوه‌های مختلف استفاده می‌شود که متأسفانه کاربرد آفت‌کش‌های شیمیایی در بیشتر موارد در الویت قرار دارد. باقیمانده آفت‌کش‌های شیمیایی بیشتر از آنچه تصور می‌کنیم بر شرایط اقتصادی-سیاسی و روابط بازرگانی کشورها اثر می‌گذارد. اما در داخل کشور نیز بحث امنیت غذایی و سلامت غذا با هم گره خورده و همه چیز را تحت اثر قرار می‌دهد. اکنون بسیاری از پژوهشگران پزشکی و گیاه‌پزشکی به این عقیده راسخ رسیده‌اند که علاوه بر مسمومیت‌های حاد، شیوع روز افزون انواع بیماری‌های خطرناک و به خصوص انواع سرطان بستگی مستقیم و غیرمستقیم به مصرف آفت‌کش‌ها دارد (Daniels et al. 1997). همچنین بسیاری از ناراحتی‌های ژنتیک، عقیم‌سازی و عدم باروری، اختلالات عصبی و روانی، کاهش حافظه و کند ذهنی در کودکان، اختلالات دستگاه ایمنی و سیستم هورمونی و

حساسیت در انسان را هم ناشی از مصرف آفت‌کش‌ها اعلام می‌کنند (Firestone et al. 2005, Ascherio et al. 2006, Heidari, 2010). باقیمانده آفت‌کش‌ها توسط هوا، خاک و به خصوص آب به چرخش درآمده و وارد منابع آبی مانند چاه‌ها، رودخانه‌ها، آب‌شهری، دریاچه‌ها، دریاها و اقیانوس‌ها می‌شوند و از طریق مصرف این آب‌ها و هوای آلوده وارد زیستگاه و زنجیره غذایی موجودات زنده و به خصوص انسان می‌شوند. حتی باقیمانده این آفت‌کش‌ها همراه با شیر، گوشت و محصولات کشاورزی وارد سیستم غذایی انسان‌ها می‌شود و عوارض سخت و خطرناکی که در بالا گفته شد را به بار می‌آورد.

گیلاس با نام علمی *Cerasus avium* (L.) Moench یکی از محصولات مهم و جذاب باغی در دنیا است. در کشور ما نیز این محصول به دلیل طعم و مزه مطلوب و دوره رسیدگی کوتاه میوه و تولید در اوایل فصل از اهمیت بالایی برخوردار است. طبق گزارش‌های موجود در حال حاضر این محصول در بیش از ۴۰ نقطه از جهان به طور تجاری کشت می‌شود.

در حال حاضر ۲۵۰ رقم گیلاس در دنیا کشت می‌شود که بعضی از ارقام در ایران مانند گیلاس سیاه مشهد منحصر به فرد است. تا چهار سال پیش ایران در تولید گیلاس رتبه اول جهانی را داشت که امروز رتبه سوم را به خود اختصاص داده است (Bouzari, 2009).

دیازینون از گروه حشره‌کش‌های فسفره، تماسی و گوارشی است که جهت کنترل طیف وسیعی از حشرات جونده، برگ‌خوار، ساقه‌خوار و ریشه‌خوار و مکنده در بیشتر محصولات باغی و زراعی از جمله مرکبات، سیب، گلابی، گیلاس، هلو، انگور، ذرت، سورگوم، یونجه و غیره استفاده می‌شود (Tomlin, 2003).

پژوهش‌های متعددی در رابطه با باقیمانده آفت‌کش‌ها در محصولات مختلف انجام پذیرفته که پاره‌ای از این پژوهش‌ها در پایین آمده است. نمونه‌های گیلاس عرضه شده در میدان بار شهر تورنتو، کانادا را جهت ردیابی باقیمانده زولون مورد آزمون قرار دادند و باقیمانده زولون در هفده نمونه گیلاس مشاهده شد (Frank et al. 1990).

باقیمانده آفت‌کش‌های اتری‌مفوس، فوزالون و آزی‌نفوس متیل را در گیلاس و کمپوت آن مورد بررسی قرار داد. با توجه به نتایج

(2010). با توجه به مصرف بالای این حشره کش برعلیه آفت های مهم و خسارت زای گیلاس، پژوهش های فعلی انجام شد تا از میزان باقیمانده احتمالی این آفت کش بروی گیلاس آگاهی حاصل شود.

مواد و روش ها

نمونه برداری: تعداد چهار نمونه گیلاس به صورت تصادفی از میدان میوه و تره بار مرکزی تهران طی ماه های خرداد و تیر سال ۹۰ تهیه و جمع آوری شدند. ابتداء نمونه ها وزن شدند، سپس براساس محل ارسال نمونه و تاریخ نمونه برداری کدگذاری شدند. نمونه های تهیه شده پس از ارسال به آزمایشگاه توسط دستگاه خردکن، مخلوط شدند و در ظروف یکبارمصرف و در کیسه های فریزر قرار داده و به فریزر ۲۰- درجه سانتی گراد منتقل شدند و سرانجام جهت انجام آزمایش ها مورد استفاده قرار گرفتند.

روش استخراج دیازینون به وسیله روش کچرز: به منظور استخراج حشره کش دیازینون از گیلاس تازه و تعیین باقیمانده آن طبق روش کچرز با مختصر تغییراتی که در آن صورت گرفت، انجام شد (Anastassiades et al. 2003). ابتدا از نمونه هموژن شده گیلاس ۱۵ گرم وزن کرده و داخل لوله های سانتریفوژ دردار انتقال داده و به آن ۱۵ میلی لیتر استونیتریل (حاوی یک درصد اسیداستیک) و سپس یک گرم پودر کلراید سدیم، شش گرم سولفات منیزیم و ۱/۵ گرم سدیم نیترات به نمونه افزوده شد و سپس توسط ورتکس (هایدولف آلمان) به مدت یک دقیقه تکان داده شد. بعد از آن به مدت پنج دقیقه سانتریفوژ (۵۰۰۰ دور بر دقیقه) شد. از محلول سطحی نمونه سانتریفوژ شده به میزان پنج میلی لیتر برداشته و به لوله سانتریفوژ ۱۴ میلی لیتری انتقال داده شد و ۵۰ میلی گرم PSA (Primary Secondary Amine) و ۱۵۰ میلی گرم سولفات منیزیم و ۰/۰۷۵ گرم GCB (Graphic Carbon Black) به آن اضافه شد. سپس توسط ورتکس به مدت ۳۰ ثانیه تکان داده شد و به مدت یک دقیقه سانتریفوژ (۵۰۰۰ دور بر دقیقه) شد. مقدار ۱/۵ میلی لیتر از عصاره به ویال در پیچدار ریخته و در دستگاه تبخیرکننده تحت خلا (آیلا ژاپن) به طور کامل خشک شد. نمونه تغلیظ شده پس افزودن مقدار یک میلی لیتر حلال استونیتریل حاوی ۱۵۰ میکرولیتر تری فیل فسفات جهت

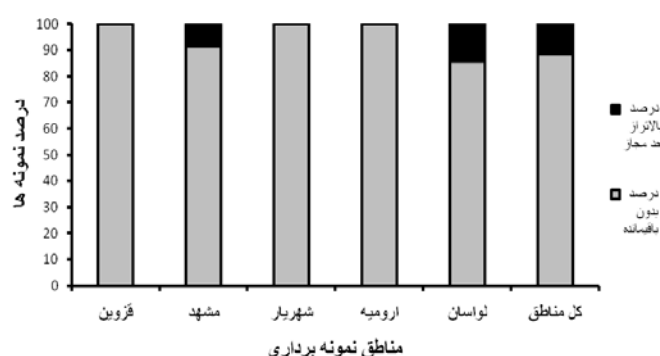
آزمایش ها در مورد سم زولون دیده شد که با گذشت دوره کارنس حشره کش در میوه گیلاس، باقیمانده حشره کش کمتر از حداکثر میزان مجاز تعیین شده توسط کدکس بوده و بعد از شستن میوه نیز ۶۶ درصد از باقیمانده حشره کش کاسته می شود و بعد از تهیه کمپوت از نمونه ها نیز ۸۲ درصد از میزان باقیمانده کاسته شد که در همه موارد میزان باقیمانده پایین تر از حداکثر میزان مجاز مشاهده شد (Madani, 1996). باقیمانده دو حشره کش فوزالن و اکامت روی گیلاس شسته شده و شسته نشده مورد ارزیابی قرار گرفت. مقایسه میانگین ها نشان می دهد که اختلاف معنی داری با احتمال ۹۹ درصد بین باقیمانده فوزالن در نمونه های شسته شده و شسته نشده وجود دارد. در صورتی که در مورد باقیمانده اکامت اختلاف معنی داری مشاهده نشد (Talebi Jahromi et al. 1998). پژوهشی روی باقیمانده و دوره کارنس آفت کش دیازینون در گیلاس انجام شد. با در نظر گرفتن کمترین میزان باقیمانده مجاز دوره کارنس این حشره کش بعد از آزمایش های به عمل آمده ۱۲ روز تعیین شد (Haji Razagh, 1998). با استفاده از روش میکرواستخراج (HS-SPME) با استفاده از فاز جامد و دستگاه GC/MS آفت کش های دیازینون، فنیتروتیون، فنتیون، پاراتیون، برومفوس متیل، برومفوس اتیل و اتیون از نمونه های گیلاس استخراج و مورد بررسی قرار دادند (Triantaphyllos et al. 2003). باقیمانده دیازینون در محصول هندوانه پس از سم پاشی های انجام شده مورد بررسی قرار گرفت و این نتیجه حاصل شد که در میوه هندوانه یک روز و در پوست هندوانه دو روز پس از سم پاشی میزان باقیمانده به حد مجاز می رسد (Hosseinmardi, 2001). همچنین باقیمانده آفت کش های ارگانوفسفره در محصول سیب سردخانه های منطقه ارومیه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از آزمون نمونه ها نشان داد که مقادیر به دست آمده برای دیازینون، کمتر از حداکثر مجاز استاندارد کدکس بوده و بدین جهت قابل قبول هستند (Yadegarian et al, 2002). در بررسی میزان باقیمانده و دوره کارنس آفت کش های مانکوزب و دیازینون در محصول خیار گلخانه ای، نتایج به دست آمده نشانگر دوره کارنس حشره کش دیازینون بین ۷-۱۰ روز با توجه به حداکثر میزان مجاز کدکس که معادل ۰/۱ میلی گرم بر کیلوگرم است، بود (Morowati et al,

شناسایی و اندازه گیری به مقدار یک میکرولیتر به دستگاه کروماتوگراف گازی-طیف سنجی جرمی تزریق شد. برای سنجش میزان بازدهی روش کار مقدار ۱۵، ۳۷/۵ و ۷۵ میلی لیتر از محلول ۱۰۰ میلی گرم بر لیتر استاندارد دیازینون برای به دست آوردن غلظت های ۰/۵، ۰/۲۵ و ۰/۱ میلی گرم بر گرم به ۱۵ گرم نمونه سم پاشی نشده (شاهد) اضافه شد و کلیه مراحل استخراج مطابق با نمونه های قبلی انجام و تعیین شد. مقدار سم یافت شده و درصد بازیافت در این سه غلظت به ترتیب ۱۰۴/۱۷، ۱۱۳/۲۵ و ۹۸/۲۷ درصد به دست آمد. میزان حد تشخیص و حد اندازه گیری این روش برای این حشره کش ۰/۰۳ و ۰/۰۹ است. یک میکرولیتر از هر یک از استانداردهای دیازینون را با غلظت های ۱۰، ۵، ۱، ۰/۵ و ۰/۰۵ میکروگرم بر میلی لیتر را در سه تکرار به دستگاه GC/MS تزریق کرده که میانگین نتایج به دست آمده با استفاده از برنامه r، excele برای آفت کش های مورد نظر محاسبه می شود.

شرایط دستگاه: دستگاه GC/MS مدل شیمادزو ژاپن با برنامه دمایی ۲۸۰-۶۰ درجه سانتی گراد (با سرعت افزایش دما سه درجه سانتی گراد بر دقیقه) و دمای محل تزریق ۲۵۰ درجه سانتی گراد و دمای آشکارساز ۳۲۰ درجه سانتی گراد گاز حامل هلیوم با سرعت جریان یک میلی لیتر بر دقیقه تزریق شدند. میزان تزریق از محلول استاندارد و نمونه به دستگاه یک میکرولیتر بود.

نتایج و بحث

روش استخراج جداسازی مایع-مایع که در بیشتر آزمایشگاه های

شکل ۱- درصد آلودگی نمونه ها به حشره کش دیازینون

Figure 1- Graph analysis for pesticide Diazinon.

در آن‌ها رعایت شده و سم‌پاشی‌ها براساس توصیه‌های فنی صورت گرفته است. با توجه به نتایج احتمال دارد در شهر مشهد و لواسان نحوه و یا مقدار سم‌پاشی به درستی رعایت نشده است که باید نکات و دستورالعمل‌های لازم تذکر داده شود. شرایط اقلیمی می‌تواند دلیل دیگری در تفاوت آلودگی‌ها در شهرهای مختلف باشد.

در پژوهشی که روی آفت‌کش‌های اتری‌مفوس، فوزالون و آزی‌نفوس متیل در گیلاس و کمپوت آن مورد بررسی قرار گرفت، نتایج آزمایش‌ها نشان داد که حشره کش فوزالون با گذشت دوره کارنس در میوه گیلاس، باقیمانده حشره کش کمتر از حد میزان مجاز ملی تعیین شده توسط کدکس بوده و بعد از شستن میوه نیز ۶۶ درصد از باقیمانده حشره کش کاسته می‌شود و بعد از تهیه کمپوت از نمونه‌ها نیز ۸۲ درصد از میزان باقیمانده کاسته شد که در همه موارد میزان باقیمانده پایین‌تر از حد میزان مجاز مشاهده شد. نتایج آزمایش‌ها برای آزی‌نفوس متیل در نمونه گیلاس با گذشت دوره کارنس نشان می‌دهد که میزان باقیمانده به طور تقریبی کمتر از حد میزان مجاز و یک مورد بالاتر از آن بوده و با شست‌وشوی میوه این مقدار به زیر حد میزان مجاز رسید. میزان باقیمانده آفت‌کش بعد از شست‌وشو به میزان ۴۰ درصد و بعد از تهیه کمپوت حدود ۶۵ درصد نسبت به مقدار اولیه کاهش یافت. نتایج آزمایش‌ها برای باقیمانده حشره کش اکامت نشان داد که میزان باقیمانده حشره کش بالاتر از حد میزان مجاز بوده و حتی بعد از شستن میوه و تهیه کمپوت نیز میزان آن بالاتر از حد میزان مجاز مربوطه است. با توجه به دزهای مصرفی و نتایج گرفته شده می‌توان گفت که آفت‌کش فوزالون مناسب و بی‌خطر برای این میوه و آفت‌کش آزی‌نفوس متیل با رعایت کلیه موارد مصرف به شرط شست‌وشوی میوه قبل از مصرف کم‌خطر است و آفت‌کش اکامت برای این میوه با وجود گذشت دوره کارنس مربوطه در منطقه آب و هوایی هشتگرد مناسب نیست (Madani, 1996) باقیمانده دو حشره کش فوزالون و اکامت روی گیلاس شسته شده و شسته نشده اندازه‌گیری شد. دوازده روز بعد از سم‌پاشی درخت گیلاس به وسیله فوزالون به نسبت دو در هزار میانگین باقیمانده آن روی گیلاس شسته شده 0.05 ± 0.38 و روی گیلاس شسته نشده 0.05 ± 1.57 میلی گرم بر کیلوگرم بود. سم‌پاشی

درصد بازیافت‌های به دست آمده از نمونه‌های شاهد نشان می‌داد که درصد بازیافت آفت‌کش دیازینون ۹۸/۲۷، ۱۱۳/۲۵ و ۱۰۴/۱۷ درصد و نشان می‌دهد که روش مورد استفاده در این گستره‌ها معتبر بود و در مقایسه با روش استخراج جداسازی مایع-مایع در بررسی مشابه درصد بازیافت دیازینون ۷۵-۸۰ درصد گزارش شد (Dashtbozorgi et al. 2012).

در نتیجه روش کچرز به دلیل درصد بازیافت بهتر از کارایی بالایی برخوردار است. با توجه به نتایج آزمایش بازیافت می‌توان نتیجه گرفت مقدار حد تشخیص و حد اندازه‌گیری این روش نسبت به روش جداسازی مایع-مایع (حداقل ۰/۱ و ۰/۵) نیز بسیار بهتر بود. که برای حشره کش دیازینون به ترتیب ۰/۰۳ و ۰/۰۹ به دست آمد. نتایج مربوط به رسم منحنی کالیبراسیون نشان داد که منحنی‌های کالیبراسیون برای آفت‌کش مورد بررسی خطی و مقدار ضریب همبستگی آن‌ها نزدیک واحد شد.

بررسی که توسط روش استخراج مایع-مایع برای استخراج دیازینون در محصول گیلاس انجام شد، درصد ریکاوری بین ۸۰-۱۰۱ درصد گزارش شد درحالی‌که در روش کچرز درصد ریکاوری برای دیازینون بین ۹۸-۱۱۳ درصد گزارش شد. علاوه بر بالا بودن درصد ریکاوری، زمان تجزیه که حدود ۱۵ دقیقه طول می‌کشد بسیار بهتر از روش استخراج مایع-مایع آمبروس است، که این زمان بسیار طولانی‌تر است. درحال حاضر روش کچرز یک روش استاندارد مناسب است که جایگزین مناسبی برای دیگر روش‌های استخراج در آزمایشگاه‌ها است و درحال حاضر در بسیاری از آزمایشگاه‌های جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد (Haji Razagh, 1998).

نتایج حاصله از تجزیه نمونه‌ها نشان داد که ۱۰ درصد از نمونه‌ها دارای باقیمانده دیازینون بیش از حد بیشتر میزان مجاز ملی آن که معادل ۰/۰۵ میلی گرم بر کیلوگرم است، بودند و بالاترین میزان آلودگی مربوط به یک نمونه از مشهد و معادل ۰/۳ میلی گرم بر کیلوگرم بود، سه نمونه مربوط به شهر لواسان بودند که آلودگی آن‌ها بالاتر از حد مجاز بود. و مابقی ۹۰ درصد از نمونه‌ها بدون باقیمانده قابل ردیابی دیازینون و مربوط به قزوین، شهریار و ارومیه بودند.

احتمال می‌رود نمونه‌هایی که فاقد دیازینون هستند دوره کارنس

(*al.* 2010). در ایتالیا باقیمانده آفت کش های ارگانوفسفره را در هلو و سیب (*Branca et al.* 1990)، باقیمانده آفت کش های ارگانوفسفره و ارگانوکلره را در پودر هویج در آلمان (*Their et al.* 1989)، باقیمانده آفت کش های ارگانوفسفره را در مرکبات وارداتی از کشورهای مختلف به کشور آلمان (*Anastasiade et al.* 1997) و باقیمانده آفت کش ها را در انگورهای ترکیه (*Turgut et al.* 2010) و باقیمانده آفت کش های ارگانوفسفره را در محصول سیب سردخانه های منطقه ارومیه مورد بررسی قرار دادند (*Yadegarian et al.* 2002). نتایج حاصل از تجزیه نمونه ها نشان داد که مقادیر به دست آمده برای دیازینون، کمتر از حداکثر مجاز استاندارد کدکس بوده و بدین جهت قابل قبول هستند. احتمال دارد موارد توصیه شده برای سم پاشی دیازینون در این پژوهش ها به درستی انجام شده و یا دوره کارنس در آن ها به خوبی رعایت شده است.

پژوهش دیگری جهت بقایای دیازینون در گوجه فرنگی، خیار و خربزه مورد بررسی قرار گرفت. تجزیه میزان سم در نمونه های خربزه مربوط به تربت جام و شیروان، نشان داد که باقیمانده سم دیازینون در خربزه تربت جام $4/98$ برابر حد مجاز و در خربزه شیروان $4/11$ برابر حد مجاز بود. باقیمانده دیازینون در خیار به جز در خیار مشهد، بیش از حد مجاز بود. به طوری که میزان این سم، در خیار دزفول $6/1$ برابر، در خیار رفسنجان $4/4$ برابر، در خیار جیرفت $4/2$ برابر، در خیار کرمان $2/1$ برابر و در خیار شیروان $1/8$ برابر حد مجاز بود، اما میزان سم در گوجه فرنگی و خیار کشت شده در مشهد کمتر از حد مجاز تعیین شد. نتایج نشان می دهد که سم پاشی حشره کش دیازینون به صورت بی رویه روی خربزه و خیار (به جز خیار مشهد) صورت گرفته است. احتمال دارد در مشهد نکات لازم برای سم پاشی انجام شده است (*Rezvani Moghadam et al.* 2009).

باقیمانده آفت کش ها در محصولات گلخانه ای (خیاردرختی و گوجه فرنگی) مورد ارزیابی قرار گرفت و آن را با حد استاندارد آن مقایسه کردند. نتایج با استفاده از اندازه گیری نمونه استخراج شده با استفاده از دستگاه کروماتوگرافی گازی مجهز به شناساگر نیتروژن-فسفر نشان داد که دیازینون در محصول خیار به طور متوسط $65/5$ برابر حد استاندارد کدکس و در محصول

با اکامت یک در هزار بعد از انقضای همین مدت در گیلاس شسته شده $0/14 \pm 0/62$ و در گیلاس شسته نشده $0/2 \pm 0/89$ میلی گرم بر کیلوگرم باقیمانده بر جای می گذارد. مقایسه میانگین ها نشان می دهد که اختلاف معنی داری با احتمال ۹۹ درصد بین باقیمانده فوزالن در نمونه های شسته شده و شسته نشده وجود دارد. در صورتی که در مورد باقیمانده اکامت اختلاف معنی داری مشاهده نشد (*Talebi et al.* 1998).

با استفاده از روش میکرو استخراج با استفاده از فاز جامد و دستگاه GC/MS آفت کش های مختلف از جمله دیازینون را از نمونه های گیلاس استخراج و مورد بررسی قرار دادند. در این پژوهش میزان درصد بازیافت حشره کش دیازینون در آب گیلاس در غلظت های بین $0/5 - 50$ یک بر میکروگرم بین $66 - 40$ درصد و در آب گیلاس رقیق شده (با 50 درصد آب) بین $74 - 92$ درصد گزارش شد (*Triantaphyllos et al.* 2003).

پژوهشی روی باقیمانده و دوره کارنس حشره کش های دیازینون و ایمیداکلوپراید روی خیار گلخانه ای در شهرستان ورامین با استفاده از روش Amburus و همکاران (۱۹۸۱) انجام دادند، نتایج حاصل از آزمون شانزده نمونه خیار نمونه برداری شده از چهار گلخانه، آلودگی در چهارده نمونه آشکار شد ($87/5$ درصد آلودگی) که میانگین میزان باقیمانده در سه گلخانه بالاتر از میزان حد مجاز بود که پس از مقایسه میانگین گلخانه ها با حد مجاز مجاز، سطح باقیمانده ایمیداکلوپراید در خیار گلخانه ای ورامین بالاتر از حد مجاز به دست آمد که می توان نتیجه گرفت این حشره کش به صورت بی رویه در سطح گلخانه ها سم پاشی شده و توصیه های فنی رعایت نمی شود. براساس نتایج حاصل از تجزیه ۱۶ نمونه خیار نمونه برداری شده از چهار گلخانه (به منظور تعیین میزان باقیمانده سموم)، آلودگی در ده نمونه آشکار شد ($62/5$ درصد آلودگی) که میانگین دیازینون در سه گلخانه زیر میزان مجاز و فقط در یک گلخانه بالاتر از حد مجاز به دست آمد. میانگین باقیمانده چهار گلخانه توسط آزمون t با حد بیشتر میزان مجاز تعیین شده و میانگین دیازینون در گلخانه های ورامین پایین تر از حد مجاز ($0/1$ میلی گرم بر کیلوگرم) به دست آمد. که می توان نتیجه گرفت سم پاشی براساس توصیه های فنی صورت گرفته و دروه کارنس در آن ها رعایت شده است (*Morowati et*

وارداتی نیز می شود. بنابراین هراس از عدم سلامت و ایمنی محصولات تراریخته توسط دست اندرکان و تصمیم گیرندگان موجب کاهش اهمیت فناوری مهم و جدید مهندسی ژنتیک و استفاده از محصولات تراریخته شده است، و در بروز وضعیت فعلی می تواند دخیل باشد، وضعیتی که مدیران معتقد به وجود اثرهای سو احتمالی محصولات تراریخته بر سلامت انسان باید پاسخگوی آن باشند، حال آنکه اثرهای سو مصرف آفت کش ها بر سلامت انسان، دام و محیط زیست بارها اثبات شده است، اما کماکان مصرف آن در دستور کار کشاورزی کشور قرار دارد.

منابع

- Adeli N, Ghareyazie B. 2012.** Comparison between the Impact of Transgenic Insect Resistant Crop Plants and their Traditional Counterparts on Human Health and the Environment. *Biosafety Journal*, Vol. 1, No. 2.
- Anonymous. 1995a.** Pesticides usage in agriculture, Preface, Zeiton, Special issue no. 1, Pp.4-5 (In Farsi with English abstract).
- Anonymous. 1995b.** a discourse with the UNDP representative in I. R. Iran on Pesticides usage in Iran, Zeiton, Special issue no. 1. Pp. 9-11 (In Farsi with English abstract).
- Anonymous. 1995c.** a discourse with the Director of Mazandaran Province Agricultural Organization on Pesticides usage in Iran, Zeiton, Special issue no. 1. Pp. 16-19 (In Farsi with English abstract).
- Brouwer DH, De Haan M, Leenheers LH, De Vreede SAF, Van Hemmen JJ. 1997.** Half-lives of pesticides on greenhouse crops. *Bull. Environ. Contam. Toxicol.* 58: 976-984.
- Frank R, Braun HE, Ripley BD. 1990.** Residues of insecticides and fungicides on Ontario- grown vegetables, 186-1988. *Food Additives and Contaminants*, 7: 545-554.
- Hajirazagh N. 2000.** Determination of pesticide residue and pre-harvest interval of Diazinon in sweet cherry. Final project report. Iranian Research Institute of Plant Protection (In Farsi with English abstract).
- Hajirazagh N. 2001.** Determination of pesticide residue and pre-harvest interval of Diazinon in water melon and the comparison of recommended methods with customary ones. Final project report. Iranian Research Institute of Plant Protection (In Farsi with English abstract).
- Heidari A. 2010.** Strategic program of Pesticides Research. Iranian Institute of Plant Protection publication. Pp. 6 (In Farsi with English abstract).

گوجه فرنگی به طور متوسط ۴۰ برابر حد مجاز استاندارد است. با توجه به نتایج به دست آمده میزان باقیمانده موجود در محصولات خیار و گوجه فرنگی اندازه گیری شده بسیار زیاد است و دلیل این امر می تواند استفاده بی رویه از آفت کش ها و یا نامناسب بودن شرایط تجزیه آفت کش ها در گلخانه ها باشد و باید برای برطرف کردن آن چاره ای اندیشید (Mahdavi et al. 2010). اگرچه مصرف بهینه آفت کش ها و کاهش مقدار باقیمانده و آثار مخرب زیست محیطی آن ها با استفاده از روش های پیشرفته آموزش و ترویج کشاورزی امکان دارد، اما همین نیاز به آموزش و ترویج برای کاهش اثرهای زیان بار آفت کش های شیمیایی از عیب های تکیه بر روش های سنتی تولید غذا در ایران است که موجب افزایش هزینه تولید و عدم امکان رقابت با محصولات

- Hodgson E, Levi P. 1997.** A textbook of modern toxicology. 2nd ed. Appleton & Longe.
- Imani S, Talebi K, Shojaei M, Kamali K. 2006.** Multi-residue determination of eight types of pesticides used on greenhouse cucumber and Tomato. Proceedings of the 17th Plant Protection Congress, Tehran, Vol. 1, Pests, pp. 147 (In Farsi with English abstract).
- Iranian National Standard. 2010.** Pesticides- Maximum residue limits of pesticides- Fruit vegetables, 1st Ed., Institute of Standard and Industrial Research of Iran (In Farsi with English abstract).
- Jafari Sh, Sepahvand M, Azadbakht N, Ahora M. 2004.** Investigation on Endosulfan residue levels in water and soil resources and cucumber produced in Chagholvandi region (Lorestan Province). Proceedings of the 16th Plant Protection Congress, Tabriz, Vol. 1, Pests, pp. 179 (In Farsi with English abstract).
- Morowati M, Ebrahimnejad M, Tajbakhsh MR. 2013.** Determination of residue and pre-harvest interval of Imidaclopride insecticide on greenhouse cucumber in Varamin region. *J. of Sc. & Technol. Greenhouse culture*, vol. 4, No. 14. (In Farsi with English abstract).
- Ragsdale N, Kuhr RJ. 1987.** Pesticides: minimizing the risk. ACS.
- Salahi A, Morowati M, Entesari M. 2013.** Determination of Endosulfan and Diazinon residue levels in Tomato and cucumber in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. *Genetic Engineering and Biosafety*, Vol. 1, No. 2, Pp. 113- 120 (In Farsi with English abstract).
- Tomlin CDS. 2003.** The Pesticide Manual. British Crop Protection Council, 13th Edition, UK.
- Torres CM, Pico Y, Marin R, Manes J. 1997.** Evaluation of organophosphorous pesticide residues in citrus fruits from the Valencia Community (Spain). *J. of AOAC International*, 80: 1122-1128.

Tribolet N, Gasser J. 1995. Analytical methods for pesticide residues in food stuffs.

Weinzierl R. 2000. Insect Pest Management for commercial vegetable crops, Illinois agricultural pest management handbook, Department of crop sciences, Illinois.

Yadegarian L. 2000. Diazinon residue levels and its pre-harvest interval in Onion and Spring onion. Final project report, Iranian Research Institute of Plant Protection (In Farsi with English abstract).